

A kommunikációs jog, mint új tudományos és management kihívás

Buday-Sántha Andrea

Budapesti Gazdasági Egyetem

A KUTATÁS CÉLJA

A kommunikációs és információs forradalommal párhuzamosan kialakult kommunikációs jog helye és szerepe még formálódik, de a jogfejlődés hatására a jelen és a jövő jogága. A fejlődései tendenciák determinálják e para, vegyes jogág összetettségét, részterületeinek és joganyagának bővülését. A szabályozási kérdések köre kiterjedt, de fókuszában az adatvédelem (lásd GDPR), a kommunikáció- és információ szabadsága áll, tekintettel az információs társadalmakban betöltött szerepére. Ez adja egyben a téma aktualitását, a kommunikációs jog és a felmerülő kihívások tudományos alapú megfogalmazásának igényét.

ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN

Jelen tanulmány a nemzetközi és a hazai szakirodalom elméleti kutatása mellett, tudományos kutatói megfigyelés, hazai joganyagvizsgálat alapján értelmezi és definiálja a kommunikáció, az információs társadalom, a kommunikációs jog fogalmi körét, jogági jellemzőit, és a menedzserekre is ható kihívásait. Emellett a jogági jellemzők feltárásában primer kérdőíves kutatási eredményekre is támaszkodik. Miközben arra keresi a választ, hogy a kommunikációs jog és kihívásai tárgyában milyen továbblépési lehetőségek vannak.

LEGFONTOSABB EREDMÉNYEK

A lefolytatott kutatások eredményeire építő kutatói megállapítások a kommunikáció- és jogtudomány, valamint a kapcsolódó elméleti területek fejlődése mellett a jogalkotói és jogalkalmazói döntések megalapozását is támogatják. Hasznosítható ismereteket és eredményeket nyújt a kommunikációs jog kutatói és oktatói számára, miközben ezen ismeretek a társadalom valamennyi szereplője részére haszonnal jár, hisz a kommunikációs jog és kihívásainak ismerete nemcsak az egyének életképessége, hanem az irányítók, menedzserek által vezetett non- és for profit szervezetek számára is működési feltétel.

GYAKORLATI JAVASLATOK

A tendenciózus problémák (mint pl. a joghézagok, a jogi fogalmak hiánya, kommunikációs jogi visszaélések, vagy az információgyarmatosítás, robotika, mesterséges intelligencia, fake news szabályozásának hiánya) jogi paradigmaváltást igényelnek. A fejlődés által megkívánt kommunikációs jogi környezet megteremtése rendszerszerű és előremutató gondolkodásra épülő jogalkotást feltételez. Ezt, nemzetállami szinten az Alaptörvény kiegészítése és kommunikációs törvénykönyv megalkotása, nemzetközi szinten átfogó nemzetközi dokumentum biztosítaná, mely helyes mederben tartaná a nemzetállamok jogfejlődését,

Kulcsszavak: kommunikáció, kommunikációs jog, információs társadalom, GDPR, management kihívások

DOI: <https://doi.org/10.15170/MM.2019.53.06.06>

BEVEZETÉS

Az információs társadalmakban a kommunikáció, az információ szerepe közgazdasági és jogi értelemben egyaránt felértékelődött. Ezzel párhuzamosan alakult ki a *kommunikációs jog*, mint új *para, vegyes jogág*, mely a *kommunikációt szabályzó normatív aktusokat integrálja a jogrendszerben*. A jogalkotók igyekeznek lépést tartani a kor követelményeivel, de a gyors átalakulás okán valamennyi információs társadalomnak állandó kihívásokkal kell szembenézni, mint pl. az adat- vagy kiberbiztonság kérdése.

A KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ INFORMÁCIÓ ÉRTELMEZÉSE

A kommunikáció és az információ jelentősége napjainkban

Az információs társadalmakban a kommunikációs platformok megsokszorozódása, a tömegméretűvé vált kommunikáció biztosítja az információ gyors áramlását. A kommunikáció természete, hogy generatív hatású. A kommunikáció kommunikációt szül. A médiumok a kommunikáció generatív hatását tovább sokszorozzák, így képződik a többszintű nyilvánosság, a modern társadalom kommunikációs rendszere. A kommunikáció tartalmát képező információ ma már egyrészt tömegigény, szükséglet, másrészt tömegtermék (Buday-Sántha 2018). Termelési tényezőként soha nem látott mértékben felértékelődött. Ezt az értéknövekedést jelzi az is, hogy világszerte jelentős erőfeszítések történnek az információhoz való hozzájutás és hagyományos infrastruktúrák mellett az újfajta digitális, információs infrastruktúra kiterjesztése érdekében (Tattay 2010).

Az információ gyűjtésének, feldolgozásának, használatának, átadásának és továbbításának módja oly meghatározó, hogy ez dönti el, ki lesz sikeres, és ki bukik el. A gyors információáramoltatás, a reagálás, beavatkozás létfontosságú. Az egyes területek kialakult hálózatok átszövik az egész világot (Gates 1999), ahol a *versenyképesség kritériumai* – a minőség, az innováció és a kommunikáció megfogalmazást nyertek minden terület feltételrendszerében. Ezek megléte esetén a döntő játszma a reakciósebességen, az alkalmazkodóképességen dől el.

A kommunikáció fogalmi köre

A kommunikáció számtalan meghatározása látott már napvilágot, de köznapiszakmai-tudományos nyelvhasználatban eltérő tartalmakat hordoz. A kommunikáció fogalma átalakulóban van, jelentéstartalma gazdagodik (Balogh 2004). Valamennyi tudományág és szakterület a saját nézőpontja szerint határozza meg, így jelenleg még nincs egységesen kezelhető definíciója.

Saját fogalmi meghatározásom szerint, a *kommunikáció: a kifejezés bármely formájában, tartalommal, és módon megvalósuló üzenet, illetve információ átadást-átvételt jelent*. Ez nemcsak a személyek közti, aktív kommunikáció formáit és meghatározott tartalmakat foglalja magába, hanem annak mindenemű megnyilvánulását (a kokárdától a Facebook postig). A kommunikáció napjainkra *komoly tudományterületté, önálló iparággá, egyben hatalmi tényezővé* vált.

A fejlett társadalmi berendezkedés ma már elképzelhetetlen a *kommunikáció szabályozása* nélkül. *Szükségességét indokolja*, hogy a kommunikáció olyan összetett és többirányú folyamat, mondhatni „kétélű fegyver”, amely „gerjeszthet egyensúlyt vagy egyensúlyzavart, egyenértékűséget vagy egyenlőtlenégeket, haladást vagy hanyatlást, lehet produktív vagy kontra-produktív hatással, teremthet kultúrát vagy műveletlenséget, elősegítheti a tájékoztatást vagy a tájékoztatatlanságot” (Ambrus 2010, 14).

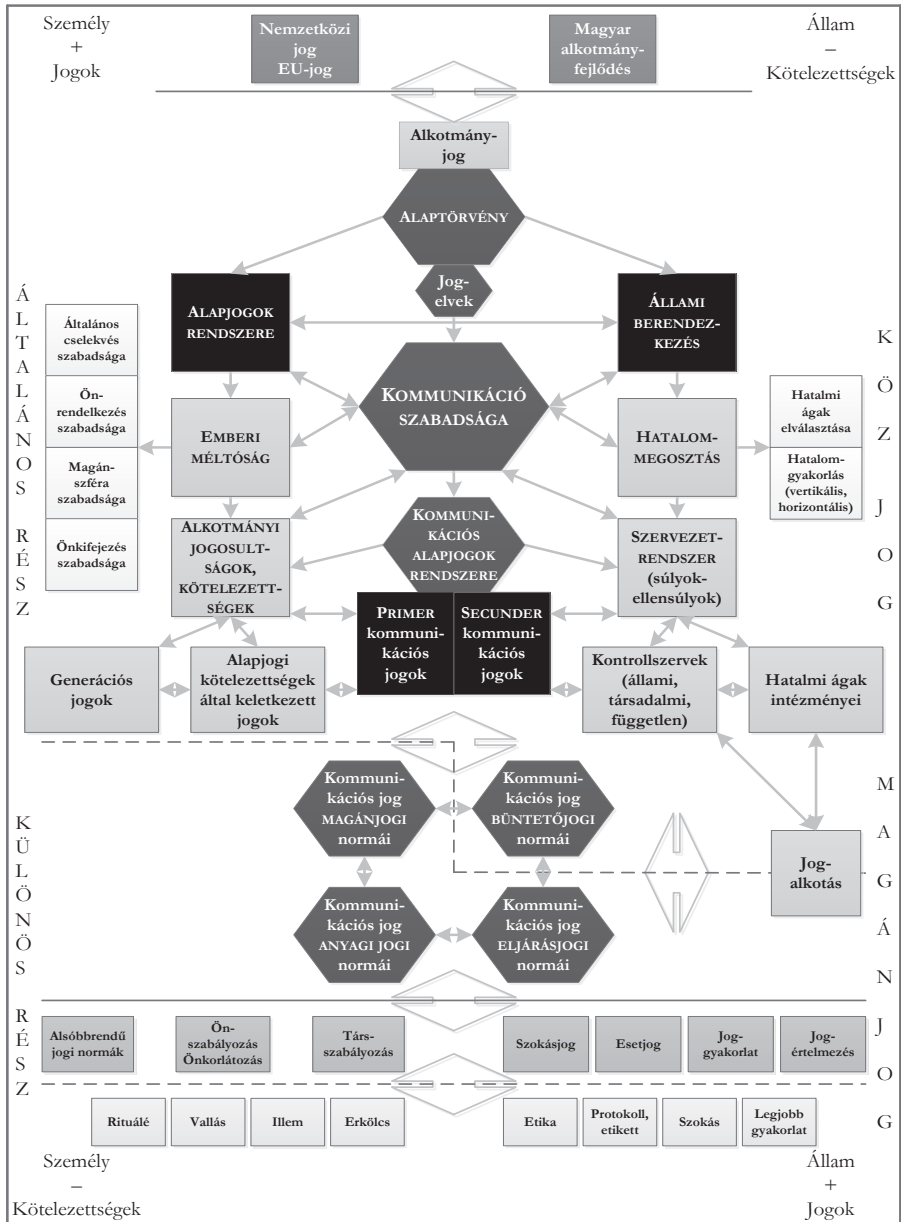
KOMMUNIKÁCIÓS JOG

A kommunikációs jog meghatározása és rendszertani helyzete

Általános, jogi terminológiai meghatározásom szerint a *kommunikációs jog: a jogi normák által szabályozott kommunikációs életviszonyok összessége*. Tárgyi jogi értelemben a kommunikációs jog: olyan para jogág, amely integrálja a *kommunikációs élethelyzetekhez kapcsolódó jogszabályok és egyéb normák összességét*. Ezek de facto átszövik az egész jogrendszert. A kommunikációs normák *célja a szabad kifejezés és kommunikáció, mint jogi alapérték biztosítása*. Caristi és Davie (2012, 45) szerint ennek négy fő oka van:

1. az igazság keresésének fontossága,
2. a választók informáltsága a demokratikus kormányzat előfeltétele,
3. a kifejezés szabadsága biztosítja a stabil társadalmat,
4. az önkifejezéshez fűződő emberi jog biztosítása.

1. ábra: Kommunikációs jog – Keret-hálómodell

Forrás: saját szerkesztés

Rendszertani jellegét tekintve a kommunikációs jog tárgya a jogtudományak. Hagyományos értelemben vett jogágról nem beszélhetünk, hanem ún. vegyes, *sui generis jogágról*. Ez különböző tárgyú, heterogén tartalmú, meghatározott jogelvek, illetve közös alapelvek által áthatott, valamint közös sajátosságokat viselő, vegyes tartalmú normacsoporthoz tartozó jog (Ádám 2015).

A kommunikációs jog társadalmilag fontos voltát az is igazolja, hogy a vonatkozó normákat az Alaptörvény fogja össze, mint dogmatikai egység. A kommunikációt szabályzó joganyag heterogén, nem homogén. A vizsgálandó joganyag egyaránt tartalmaz alkotmányjogi, közigazgatási jogi, büntetőjogi, polgári jogi és más jellegű normákat.

A kommunikációs jog olyan új, para jogág, mely hagyományos jogágakon átnyúló joganyag, amely releváns a kommunikáció szempontjából. Sajátos vizsgálati tárgya a kommunikációval kapcsolatos életviszonyok, intézmények, melyek eredője, a kommunikáció szabadsága biztosít relatív önállóságot.

E jogágot alkotó *részterületek szorosan összefüggnek egymással, azokat közös alapelvek és intézmények fogják össze. Valamennyi jogforrás megtalálható köztük: az alkotmánytól és vonatkozó törvényektől az esetjogig, a szupranacionális és EU normáktól az etikai, valamint az önszabályozás és a társszabályozás során megalkotásra kerülő normákig.* Az 1. ábra a kommunikációs jog keretmodellje reprezentálja e vegyes jogág keretét.

Az információs társadalomban zajló folyamatot a törvényalkotásnak is követnie kell. Erre pozitív példaként említhetjük az Egyesült Királyság kommunikációs törvényét (*Communications Act of 2003*), amely nemcsak a médiaszabályozás reformját tartalmazta, hanem a kommunikációs iparágak vonatkozásában is normákat fogalmaz meg a kommunikációs szabadságjogokra építve (Gálik – Polyák 2005). Az integratív gondolkodást fémjelzi az *EU online és offline szabadságról szóló irányzatot* (EU 2014) is, mely a kifejezés és kommunikációs szabadság követelményei mellett kiterít a tilalmakra épp úgy, mint a rossz gyakorlatra. A káros digitális tartalmakkal és más visszaélésekkel szembeni fellépést képviselő a 2017 évi elfogadott német törvény, de a nemzetközi jogfejlődésre utal a 2019-ben elfogadott Kiberbűnözés Elleni Egyezmény. Piaci oldalról említené, hogy az álhírek és a propaganda terjedése és a felhasználói adatok védelme érdekében Mark Zuckerberg az alapoktól kezdve építi fel újra a Facebookot, a Messengert és az Instagramot. E fejlesztések középpontjában az adatvédelem áll (HVG 2019), a fake news törlése mellett.

A kommunikációs jog megnyilvánulási területei

A kommunikációs-tudományos-műszaki fejlődéssel párhuzamosan a kifejezés, a gondolatközlés, a véleménynyilvánítás- és csere, a tájékozódás, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái, valamint az életben betöltött valamennyi szerepük jelentősége hatalmasra növekedett. Ezért a kommunikációra és a digitális közvetítő eszközökre vonatkozó alkotmányi és törvényi szabályozásra kiemelkedő szerep hárul. (Ádám 1999)

A kommunikációnak számtalan megnyilvánulási területe van, melyek már részben szabályozottak. Ha e jogi normák speciális rendszerét a kommunikációs piac által felölelt főbb szakterületek oldaláról közelítjük meg, úgy e vegyes jogág két fő részre osztható:

1. Az általános részét alkotják:

- az Alaptörvényben rögzített kommunikációs alapjogok (pl. a vélemény-, a sajtó-, az információ-szabadság), a *kommunikációs szabadsága a genus proximum*.

2. A különös részét alkotják (alapjogokból származtatott szektorális jogok):

- a PR-jog – a különös – a szervezeti kommunikáció, a jó hírnév építéséhez, védelméhez kapcsolódó normák;
- a reklámjog – a specifikus – a piaci kommunikációhoz; az áru-, a szolgáltatás-eladás növeléséhez kapcsolódó jogi szabályok;
- a média és sajtójog – a sajátos – az egyéni, a szervezeti és a tömegközlést, tömegkommunikációt, valamint az intézményi szólást biztosító rendelkezések;
- az információs jogok – az alap, a sine qua non – az adatvédelem és adatnyilvánosság, valamint az adatbiztonság normái;
- a szerzői jog, a versenyjog, a fogyasztóvédelmi jog, az internet jog, az infokommunikációs jog és a marketingjog (stb.) – a „társjog” – a kommunikáció megnyilvánulásában, üzenetközvetítésében, eredményességében játszanak szerepet.

E jogok és a vonatkozó kötelezettségek, tilalmak, korlátok, felelősségek tartománya kiterjed az egyéni kommunikációra és az egyes ágazatokban – így az igazságszolgáltatásban, kormányzati és önkormányzati szektorban, médiában, gazdaságban, és a civil szférában – megjelenő bármilyen tárgyú vagy jellegű kommunikációs tevékenységre, információ-kibocsátásra, annak megnyilvánulási formáira (Buday-Sántha 2007).

A kommunikációs jog egyes területei közt kiemelt szerepet játszik az adatvédelem és az adatnyilvánosság szabályozása. Az Európai Unió sikeres jogalkotási terméke az *általános adatvédelmi rendelet, a GDPR*. A jogharmonizáció eredményeként, hazánkban 2018. július 1-én lépett életbe az *Infotörvény* módosítása, mely *újabb védelmi garanciákat jelent* az érintettek számára.

E rendelkezések alkalmazandók pl. a webáruházak működtetése során a felhasználókról gyűjtött személyes adatok (profilok) kezelésére. Fontos megjegyezni, hogy a felhasználóról történő profilalkotás az internetes böngészés nyomán követésével, az ún. cookie-azonosítók segítségével történik.

Az új normák kiternek az adatvédelmi incidensekre, az adatvédelmi tisztviselőkre, de a közérdekű adatok közzétételére is. A módosítás a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságot jelölte ki *felügyeleti szervnek*, amely hatósági jogkörében eljárva a személyes adatok kezelését ellenőrizheti. Szabálysértéskor az adatkezelővel vagy -feldolgozóval szemben figyelmeztetés, bírságolás és egyéb hatósági *szankció* alkalmazásával léphet fel.

Az adatvédelmi rendelkezések jelentősége, hogy az információs önrendelkezési jog érvényesülése az információs társadalom alkotmányosságának egyik legfontosabb pillére. Az EU kötelező normatívái az adatvédelem és adatnyilvánosság szabályozási kereteit kijelölik, melynek célja az adatbiztonság növelése.

KIHÍVÁSOK

A világméretű tendenciák, mint pl. a digitalizáció, vagy a mesterséges intelligencia, a robotika nemcsak fókuszba állították az *információs társadalmak* szerepét és ezek továbbfejlesztésének, a *jogi környezet* megteremtésének szükségességét, mint a fejlődés lehetséges útját, hanem tisztázta más prioritásokhoz képest a *versenyképességre gyakorolt kiemelt szerepét*.

A technológiai robbanás hatása az ipari forradalomhoz hasonlítható, és *alapjaiban alakítja át a világban működő rendszereket* (Buday-Sántha 2005). A *digitális gazdaságban a tudás a legfontosabb erőforrás, az információ, mint szükséglet* jelenik meg, és *mint gazdasági termék*, áru- illetve szolgáltatásformát ölt, és önálló piacot alkot, ahol az *információ meghaladja az árut, az energia és a szolgáltatások fontosságát* (Komenczi 2002).

A globális átalakulás új szerepek, feladatok, és kihívások elé állítja az összes szereplőt. A cél az új növekedési pályák kialakítása, a fenntartható fej-

lődés és az általa megkívánt *új jogi és társadalmi berendezkedés*, a fejlődéssel *autentikus jogi környezet biztosítása*. E posztindusztriális társadalmakban a jogalkotóknak számtalan kommunikációs jogra ható tendenciával, és kihívással kell szembenézni, melyek közül – a management számára – a következők a legfontosabbak.

Információs társadalmi környezet - Átalakulási kényszer

A digitális átalakulás növekedési feltétel a társadalmak részére. Az új típusú, *információs társadalom* – saját fogalmi megközelítem szerint – az információáramlásra, a digitális írástudásra épülő, olyan *információközpontú tudástársadalom*, ahol a társadalmi, a politikai, a gazdasági fejlődés, a folyamatos növekedés motorja a versenyképességet biztosító információs technikák, *technológiák* innovatív alkalmazása és annak széleskörű, minden területre – a politikai, a gazdasági, a műszaki, a szociális, a humán-, a jogrendszerre – kiterjedő *beágyazódása* jellemez.

Ez az átalakulás folyamat, melynek eredményességét meghatározza a kommunikációs infrastruktúrák megléte, az innovációs készség, a kreativitás, a gyors alkalmazkodás és a jogi feltételrendszer. Az információs társadalom működésének *központjában az információ áll. A hajtóerőt nem az anyagi, hanem az információs javak termelése* (Komenczi 2002), az *információs technológiák alkalmazása*, az információs infrastruktúra fejlesztése nyújtja. Az átalakulás jelentős versenyképességre ható pozitív változást eredményez, mint pl. a költség- és árcsökkenés, a hatékonyságnövekedés, a modern rendszerek kialakulása. A technológia maga keresi a megvalósítási lehetőségeket, és a kapitalizmus a maga részéről a további fejlődéshez, fennmaradáshoz nélkülözhetetlennek látja a technológiai és tudományos fejlődést (Róna 2011). Hisz, maga a technológia alkotja és formálja a hozzá vagy köré kapcsolódó intézményrendszert, de a jelenlegi intézményrendszernek élettartalma valószínűleg *elég rövid* (DN 2011), *mivel a digitális átalakulás kezdeti fázisában tartunk*.

Kommunikációs iparág – Információgyarmatosítás

A kommunikációs iparág világméreteken meghatározó szereppel bír, és mint *hatalmi tényező* jelenik meg. Ugyanakkor átlátható működése és *jogi környezetének* integrált megteremtése szükséges, mely új értékartikulációra képes. *Központi eleme az*

adat, mely a XXI. század „aranya”. A *Big Data* – az internet használatával generált nagy mennyiségű adathalmaz, mely a felhasználók viselkedésére vonatkozó adatokat tartalmazza (pl. név, életkor, lakóhely, vásárlási szokások, GPS-jelek) (Pesti Ügyvéd 2016).

A digitális technikák állami, társadalmi és gazdasági beágyazottságával párhuzamosan nő az adatgyűjtés, és az adattartalmak mérete. Ezeknek az *adatvagyonoknak* a jogszerű tárolása, felhasználása és továbbítása tárgyában gyakran aggályok merülnek fel. Az adatvagyonokat birtokló *információ-monopóliumok* pl. nagyhatalmak, kommunikációs iparágban működő multinacionális nagyvállalatok, egyéb hatalmi szereplők, akik jogszerű vagy jogszerűtlen eszközökkel végeznek nagyarányú információszerezést – birtoklást –, kizárólagos kezelést. A társadalmi, a politikai és a gazdasági szférában – leggyakrabban hálózati formában – megjelenő információmonopóliumok, az általuk birtokolt adatkörben döntő befolyásra képes *információs hatalmak*. Ez a folyamat az *információgyarmatosítás*, mely új típusú terjeszkedési, hatalomszerzési forma (Buday-Sántha 2018). Veszélyes, ha egy cég vagy állam túl sok adattal rendelkezik, mert az, *digitális diktatúrához* vezet (Dezső 2018).

E nemkívánatos trendeket és a kiberbűnözést is csak nemzetközi szervezetek széleskörű összefogásával és kodifikációs lépéseivel lehet keretek közé szorítani, mivel a mesterséges intelligencia veszélyei már megjelentek. Az első ízben robottechnológiával elkövetett bűncselekmény során angol energiacég leányvállalatánál dolgozók arcát és hangját állította elő a nemzetközi bünszervezet, és jelentős összegű banki átutalásokat csalt ki ily módon (Stupp 2019).

Míndez különös jelentőséggel bír a managerek számára, hisz napjainkban az információbiztonság vált a legfontosabb biztonsági-védelmi kérdéssé a szervezetek üzleti folyamataiban.

A technológia és a szabályozás ellentmondásai

A következő időszakban „gyökeresen átalakíthatja a jog minden területét a technológia” (Ügyvédek lapja 2019, 43). A kommunikációs forradalom következtében a technológia által szétzilált *nemzetállam nem hozott létre* olyan feltételrendszert, amelynek segítségével *megbízható, kiszámítható jogalkotás* lenne. A szabályozást a nemzetállam keretei közt tudjuk elképzelni és végrehajtani, mert a szabályozás legitimitációját csak a nemzetállami kereteken belül látjuk biztosítva. Kérdés, hogy

mennyire sikerül a *technológiának szabályozási alapot* létrehozni. Ma a technológia és a szabályozás ütközésben van. Ennek problémáját jól érzékelteti, hogy a 2008-as pénzügyi válságnak a kiváltó oka is a nemzetközi és a nemzeti szabályozó rendszer volt, amely nem volt képes lépést tartani a fejlődéssel (Róna 2011).

Hasonlóan nagy *veszélyeket hordoz magában a robotika, a mesterséges intelligencia szabályozási környezetének kialakításában a késlekedés*. A mechanikus műveleteket végző ipari robotok mellett a tudattal, személyiséggel, sajátos intelligenciával rendelkező fejlettebb robotok térnyerése várható. Ezek már olyan „mechanikus szerkezetek, amelyek szenzorok révén autonómok, adatot gyűjtötenek-közölnek a környezetükről, öntanuló képességük és fizikai megjelenésük van, alkalmazkodnak a környezetükhöz és levonják a következtetéseket a környezetváltozásokból.” (Udvary 2018, 11) A robotok és egyéb mesterséges intelligenciával bíró technikai produktumok térnyerésével egyre égetőbb alkotmányi-, kommunikációs-, információs-, személyiségi-, és egyéb jogi kérdés (pl. piaci bevezetés, szabványosítás, engedélyezés, szavatosság, szerződési kellékek, ipari szterendek, felelősség, fogyasztóvédelem) merül fel, mely tovább formálja a kommunikációs joganyagot.

A mesterséges intelligenciával bíró robotok minden ágazatban és szakmában megjelennek. Hazánkban pl. egy győri étteremben robot szolgál fel, a Honvéd Kórházban a szennyes szállítást és takarítást robot végzi, a műszaki és gépipari területeken is elterjedt, de állásinterjútatást is ellátnak robotok. Amerikában a robotok, minták alapján szerződést írnak és a precedens jogi adatbázisból leszűrt perekből jogi előkészítő anyagokat készítenek (Tanos 2018).

Gates szerint, az okos robotokat felváltják ügyes robotok (Gates 2019). Eljött az idő a tudattalan gépeket, és azt felváltó humanoid (emberszabású) robotokat érintő jogi szabályozás kialakítására, hogy a fejlődés irányítható mederben folyjon.

Jogalkotás - Alkalmazkodási deficit

Az információs társadalmak fejlődésével párhuzamosan a *világ fejlett országainak jogrendszerében* nyomon követhető a *kommunikációs jog*, mely a legdinamikusabban változó és bővülő joganyag. A jogalkotási „bumm”, a *mennyiségi jogalkotás, az állandó jogszabályváltozás* – mint pl. hazánkban 2010-2015 közt 60 ezer oldallal több jogszabály jelent meg, mint a közlöny összes számának terjedelmé hatvan év alatt, 1945 és 2005 között (Kör-

mendy 2016) – és a *minőségi normaalkotás hiányának problémáját is felveti.*

A tendencia a jogismeretre, a jogkövetésre és a jogérvényesítésre egyaránt negatív hatást gyakorol. A kommunikációs jog e tárgyú primer kutatás adatai arra is rámutattak, hogy sok a joghézag, és a jogalkotók *nem tudnak lépést tartani a társadalmi, gazdasági átalakulással, a valós szabályozási igényekkel.* A kommunikációs jogokat érintő *hatósági ügyek és bírósági perek* száma lineárisan növekszik, melynek számtalan eredője van. A jogalkotás mikéntje is hatással van a kommunikációs, információs jogok érvényesülésére. Az általános fogalmak használata, illetve a jogalkotói fogalomalkotások elmaradása esetén a törvényalkotó szándékától eltérő jogértelmezésre és joggyakorlatra ad lehetőséget. Az egyes alapjogok jogi és non ius korlátai is hatással vannak e jogok érvényesülésére, és viszont. Olykor a *joggal való visszaélés* eseteivel is találkozhatunk, melyben a bírósági jogorvoslat a garanciális elem. A jelzett problémák felszámolásának szükségessége alapvető szabályozási kérdések tisztázását vetíti elő.

Az információs forradalom tudatformálása - Információs környezetszennyezés

A kommunikációs forradalom *„tudat- és tudásalkotó képessége* rendkívüli. Egészen más tudat- és tudásparamétereket hoz létre, és ezek a paraméterek nem illeszkednek”, sem a tekintélyelvű, sem a kizárólag parlamenti demokráciát követő társadalmi modellhez (DN 2011).

A manipulatív érzelmi- és tudatformálás céljával kibocsátott információs termékek szennyezik az információs teret. Ez az *információs környezetszennyezés*, azaz a tömegmértű információáramlás, a nagy reklámzaj, a megtévesztő-, az ál- és hamis hírek, az ezekre épülő kampányok növekvő száma nehezíti az egyén valós, tényszerű információhoz jutását, illetve *információs szelekcióját* (Buday-Sántha 2018). A manipulatív kommunikációs visszaélések csökkentik az információ megbízhatóságát, az *információs bizalmi indexet*, mely komoly veszélyt jelent a személyiségi, az információs, és a médiajog, valamint a közügyek és az intézmények terén. Az *információs térben* megjelenő torz információs tartalmak kialakulásában meghatározóak az internetes média platformokon tapasztalható *visszaélések* szerepe.

Az így kialakuló *információs válság* azt eredményezheti, hogy a manipulált üzenetek, hírek, a megtévesztő, félrevezető tartalmak, azaz a fake news folytán a digitális tartalom elveszíti a hitelességét.

Aviv Ovadya szerint, egyrészt *„valóságapatia”* lesz úrrá a társadalmon, másrészt a deepfake *veszélyezteteti a demokráciát* (Bodnár 2018). Ilyen környezetben az egyének valóságképe differenciálódik, mely torz egyéni, társadalmi, üzleti reakciókhoz és irreverzibilis folyamatokhoz vezethet.

Új típusú bűncselekmények - Károkozás

A digitális és kommunikációs rendszerek a gazdasági fejlődés motorjai, ugyanakkor az új típusú élethelyzetekben a megfélemlítő jogi környezet, illetve a jogkövetés és jogérvényesítés alacsony szintje miatt, új típusú bűncselekményekkel, jelentős visszaélésekkel, károkozásokkal találkozhatunk, mely *világ- és nemzetgazdasági szinten* is komoly veszteségeket okoz, és olykor nemzetbiztonsági kockázattal is jár. Erre utal, hogy az *adatvédelmi ügyekben* megháromszorozódott a jogsértések száma (Péterfalvi 2016).

A visszaélések új megjelenési formái pl. az állhírek, hamis hírek, félretájékoztatás (hoax, fake news); az online zaklatás, bosszúból közzétett pornográfia („revenge porn”); a kattintásra csábítás („clickbait”); a sértő kifejezések, a gyűlöletbeszéd és a propaganda. Az újságírókat fenyegető nacionalizmus, populizmus, az információs hatalom birtokosainak kényszerítő kiszolgálása az egzisztenciális függés okán; az állami, gazdasági, politikai médiaellenőrzés és -nyomás, a pszichológiai erőszak; a jogszerűtlen megfigyelés (akár drón, titkosszolgálat vagy internetes robot algoritmusok útján); a trollkodás; a „karaktergyilkosság”; az „adathalászat” (stb.); valamint az ezek eredményeként megjelenő öncenzúra. Eme direkt vagy indirekt cselekményeknek visszaszorítása kívánatos, mely jelentős kihívást jelent minden korszakban. A visszaélési formák és azok jogorvoslati lehetőségeinek nyilvános publikálása *bűnmegelőzési célul* szolgálhat, de a jogi szabályozás szélesítése nem elkerülhető.

ÖSSZEGRÉS – KONZEKVENCIÁK

A XXI. század digitális társadalom és piac világában a modern vállalatirányítás és management funkciók nem nélkülözhetik a globális trendek és a kihívásokra választ adó új típusú megoldásokat.

Környezetünk fokozódó versenyében a *siker kulcsa a kommunikáció és az információs technológiák* nyújtotta innovatív lehetőségeket minden területen kihasználó, arra *épülő társadalomban rejlik.* Ma ez jelenti az egyik kitérési pontot az elmar-

dottság leküzdéséhez, csakúgy, mint a fejlődéshez. A digitális hálózatok egyrészt hozzájárulnak a hatékony szervezeti működés kialakításához, annak racionalizálásához, ár-, és költségsökkentéshez, másrészt felértékelik az információ szerepét, mint termelési tényezőt, és növelik a versenyképességet, új fejlődési pályára helyezik a fejlett társadalmakat, átrendezve eddigi szerkezetüket. Ennek folytán a kommunikáció az egyik legfontosabb iparággá vált, és napjaink kiemelt tényezői lettek: az adat, az információ, a tájékoztatás, a hírnév, a közvélemény, a nyilvánosság.

Az e folyamatokat kellően leképező jogi környezet, a kiszámítható jogi szabályozás biztosítása elengedhetetlen. A kodifikációs folyamat a kommunikációs jog kialakulásához vezetett, mely a jogtudomány önálló területe. E vegyes jogágot tárgyi értelemben a kommunikációra vonatkozó normák összessége alkotja. Alapját az alaptörvényben szabályozott kommunikációs jogok, és azok alapszabadsága a kommunikáció szabadsága képezi, a különös részét pedig a kommunikációs szektorális jogok.

A további lépések szükségessége

A kor kihívásaira minden érintett a saját eszközeivel válaszolhat. A megfelelő jogi környezet kialakulásáig a menedzserekre hárul a biztonságos vállalati működés feltételeinek megteremtése, melyhez intenzív innovációs törekvésekre van szükség.

A jogalkotóval szembeni kívánalmak közül a következőket emelném ki:

- Az Alaptörvény a kommunikációs szabadság deklarálásával, az alapvető kommunikációs értékek és részjogosultságok bővítésével, keretet szabna a jogalkotásnak, a jogalkalmazásnak, és jogalapot biztosítana a jogérvényesítők részére.
- Az intézményi függetlenséget garantáló elemek bővítése.
- Kommunikációs törvénykönyv elfogadása, mely deklarálná a legfontosabb kommunikációs alapelveket, rögzítené az alapfogalmakat, az egyes kommunikációs iparágak és szakmák működésének alapvető normáit, intézményrendszerét, valamint a kommunikációs üzeneteket, információkat közvetítő eszközök normáit, ezzel az integrált szabályozást biztosítva.

- Az EU-ban a kommunikáció, az információ szabad áramlásának, mint az ötödik alapszabadságnak a deklarálása, és a kommunikációs jogot átfogó módon szabályzó irányelv elfogadása.
- A robotika, a mesterséges intelligencia és az új típusú bűncselekmények szabályozása, az információgyarmatosítás, a fake news „gyárak”, az információforrások és -szolgáltatások monopóliumainak nemzetközi szintű kezelése, valamint ezek multinacionalizációjának megakadályozása.

A menedzserekkel szembeni kívánalmak közül kiemelő:

- a vállalati stratégia részévé kell tenni a digitális fejlődés előnyeinek (robotika, mesterséges intelligencia stb.) kiaknázását, mint fejlődési feltételt;
- a hátrányok és veszélyek (pl. álhírek, kibertámadások) elleni technikai és jogi védekezést (pl. adatvédelem, -biztonság, jogérvényesítés, belső szabályozás).

Mindezek a lépések jelentősen hozzájárulhatnak a fenntartható fejlődéshez, valamint a kommunikációs jogok érvényesüléséhez, a jobbiztonság megteremtéséhez, mely társadalmi, gazdasági és politikai haszonnal járna.

Szilárd meggyőződésem, hogy a kommunikációs jog eddigi fejlődése az emberiség történetében csak a „kezdeteket” jelző szakasz. Óriási átalakulás kapujában állunk. A fejlődés által megkívánt, integrált jogi környezet kialakítása komoly kihívást jelent nemzetközi és nemzetállami szinten egyaránt. Jogi paradigmaváltásra van szükség, amelynek következtében a tradicionális jogrendszer új formát ölt. Jelenleg a kommunikációs jog helye és szerepe még formálódik, de a jogfejlődés folytán a jelen és a jövő jogága. „A kocka el van vetve.”

HIVATKOZÁSOK

- 2014/9647 EU iránymutatása - az online és offline kommunikáció szabadságáról - EU Human Right Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline direction, Annex I., 16, Council of the European Union, Foreign Affairs Council meeting, (<http://www.consilium.europa.eu/Newsroom> és www.eucra.hu) Brussels 12 May 2014
- 2016/679 EU rendelet GDPR-ról.
- GDPR: hatályba lépett az Infótörvény módosítása. (2018), Budapest: BÜK, <http://kamaraoonline.hu/cikk/gdpr-hatalyba-lepett-az-info-torveny-modositasa>)
- A nagy mennyiségű adat és a személyes adatok védelme. *Pesti Úgyvéd*, 2016/10, 16
- A technológia irányítja az életünket. Pécs: *Dunántúli Napló* 2011/118. (május) sz. (2011.05.21.), 6.
- Ádám A. (1999), *Bevezetés a közjogtanba*. Pécs: JPTE Állam-és Jogtudományi Kar
- Ádám A. (2015), *Bölcséletek, vallások, jogi alapértékek*. Pécs: PTE ÁJK
- Ambrus, Z. (2010), *Dreptul comunicării* (Kommunikációs jog), Miercurea-Ciuc: Status Printers Siculeni
- Balogh Zs. (2004), „Az infokommunikációs jogról”. *Infokommunikáció és jog*, 2, (augusztus) 4-9
- Bodnár Zs. (2018), 2018: a deepfake éve, a valóság vége. *Qubit Tech*, <http://qubit.hu/2018/06/06/2018-a-deepfake-eve-a-valosag-vege>
- Buday-Sántha A. (2005), Kommunikáció, mint versenylőny a XXI. században. Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola Évkönyv 2004-2005., 233-43
- Buday-Sántha, A. (2007), „A kommunikációs jogokról”, *PhD Tanulmányok* 6., Pécs: PTE ÁJK, 35-47
- Buday-Sántha A. (2018), *Kommunikációs jog. A kommunikációs jog és „hálómodellje”* Budapest: Fakultás Kiadó
- Caristi, D., Davie W. R. (2012), *Communication Law Practical Implications in the Digital Age*, Pearson Education
- Communications Act of 2003*
- Dezső A. (2018), A szemünk előtt épült ki a digitális diktatúra. *Index*, <https://index.hu/kulfold/2018/09/22/a-szemunk-elott-epult-ki-a-digitalis-diktatura>
- Gálik M. – Polyák G. (2005), *Médiaszabályozás*, Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó
- Gates, B. (1999), *Üzlet a gondolatok sebességével*, Budapest: Geopen Könyvkiadó
- Gates, B. (2019), „Bill Gates elmagyarázza, miért kell mindenkinek optimistának lenni”, *MIT Technology Review*, <https://www.technologyreview.com/s/612924/bill-gates-explains-why-we-should-all-be-optimists>
- Komenczi, B. (2002), *Információelmélet*. Eger: Eszterházy Károly Főiskola
- Körmeny Zs. (2016), Törvényalkotás futószalagon. Budapest: *Magyar Nemzet*, 2016.01.05. <http://mno.hu/vezercikk/torvenyalkotas-futoszalagon-1322030>
- Péterfalvi A. (2016), „Jelentősen nőtt az adatvédelmi ügyek száma.” - NAIH elnöki nyilatkozat. *Pesti Úgyvéd*, 5, (május)
- Robotközjegyzők és virtuális ügyvédek? Gyökeresen átalakítja a jogot a technológia. *Ügyvédek lapja*, 2019/1, 43-4
- Róna, P. (2011), „Globális vírusfertőzés, avagy a kapitalizmus átalakulása” – Interjú Róna Péterrel, *Harvard Business Review*, 4, 30-5
- Stupp, C. (2019), Fraudsters Used AI to Mimic CEO's Voice in Unusual Cybercrime Case, Dow Jones & Company Inc., <https://www.wsj.com/articles/fraudsters-use-ai-to-mimic-ceos-voice-in-unusual-cybercrime-case-11567157402>
- Tanos Á. (2018), Elnöki nyilatkozat - Robotépítők Magyarországi Egyesület, Budapest: Klubrádió, *Utópia* c. műsor, 2018.12.30.
- Tattay L. (2010), *Az EU és az információs társadalom*. Budapest, PPKE JAK, www.jak.ppk.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc
- Udvarý, S. (2018), „Robotok – eljött az idő a jogi szabályozás kialakítására”, *Ügyvédek lapja*, LVII 5
- Zuckerberg, M. (2019), Alapjaitól építi újjá a Facebookot Mark Zuckerberg, Budapest: *HVG*, https://hvg.hu/tudomany/20190307_mark_zuckerberg_facebook_biztonsag_adatvedelem

Communication law as a new scientific and management challenge

THE AIMS OF THE PAPER

The place and role of the communication law developed in parallel with the communication and information revolution is still evolving, but as a result of legal development, the communication law is the law of the present and the future. The trends in our world, the tendencies of rapid transformation determine the complexity of this area, mixed law, and the expansion of its areas and laws. The scope of regulation is extensive, but it focuses on data protection (see GDPR), freedom of communication and information, and hence its role in information society. Based on the above, this is a current topic, and the need for a science-based formulation of communication law and the identified challenges is also emerging.

METHODOLOGY

In addition to the theoretical research of international and Hungarian literature, the present study interprets and defines the conceptual and legal characteristics and challenges of communication, information society, communication law based on scientific research observers, domestic law analysis and primary questionnaire research results. While we are looking for ways forward in the field of communication rights and challenges.

MOST IMPORTANT RESULTS

The research findings based on the results that can be drawn from the researches carried out, besides the development of communication and law, as well as the related theoretical areas, also support the establishment of legislative and law-making decisions on the communication law. Provides usable knowledge and results for researchers and educators of communication law, while this knowledge would benefit all the actors in society, because knowledge of communication law is not only a viability of individuals but also a condition for non-profit and for-profit organizations led by managers.

RECOMMENDATION

The contentious issues (eg. the gaps, lack of legal concepts, communication rights abuses or colonization of information, robotics, lack of control of artificial intelligence) require legal paradigm shift. Creating the communication environment required by development requires systematic and forward-thinking based on the built-in legislation. As a first step, at the level of a nation-state, it could ensure the addition of the Fundamental Law and the drafting of a communications code. At international level it is desirable to adopt a comprehensive international document that provides a framework for national states to ensure that their law is properly developed.

Keywords: communication, communication law, information society, GDPR, challenges of management